

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi
BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bengi>

ISSN: 2717-6584

Siyasi Hakların Elde Edilmesinden Demokrat Parti Dönemi Sonuna Kadar Türk Siyasi Hayatında Kadın

*Women in Turkish Political Life from the Acquisition of Political Rights to the End of
the Democrat Party Era*

doi: 10.58646/bengi.1544976

Geliş/Received: 07 Eylül 2024

Kabul/Accepted: 22 Eylül 2024

Büşra Bigat Akça* - Sebile Yıldız Aybak**

Özet

Tanzimat Döneminde eğitim, hukuk ve çalışma hayatında kısmi haklar elde etmeye başlayan Türk kadını, İkinci Meşrutiyet döneminde aile hukukunun düzenlenmesi, kadın derneklerinin ve kurslarının açılması, dergi ve gazetelerin çıkarılması gibi gelişmelerle sosyal hayatta daha etkin bir şekilde yer bulmuştur. Millî Mücadele döneminde kadınlar mevcut şartlar nedeniyle örgütlenme çalışmaları gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk Medeni Kanunu kadınlar daha önce elde ettiklerinden çok daha geniş mahiyette haklara sahip olmuş ancak kanun siyasi hakları içermemiştir. Türk kadınının siyasi hakları kazanması 1930 yılından itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Kadınlar ilk olarak 3 Nisan 1930 Belediye seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkı elde etmiş, daha sonra 26 Ekim 1933 tarihinde muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde, 5 Aralık 1934 tarihinde ise milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme haklarına sahip olmuşlardır. Böylece 8 Şubat 1935'te yapılan seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 17 kadın milletvekili girmeye hak kazanmıştır. 1936 yılında yapılan bir ara seçimle kadın milletvekili sayısı 18'e ulaşmıştır. Türk kadını seçme ve seçilme hakkını İsviçreli kadınlardan 36, Fransız kadınlardan 11, Belçikalılardan 14 yıl önce elde

* Sorumlu Yazar/Corresponding author: Dr., Bağımsız Araştırmacı, busra.bigat@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7552-5352.

** Dr., TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, sebileyildiz60@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7339-4317.

Atf/Citation: Bigat Akça, Yıldız Aybak, S. (2024). Siyasi Hakların Elde Edilmesinden Demokrat Parti Dönemi Sonuna Kadar Türk Siyasi Hayatında Kadın. BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 2024 (3), 559-587.

etmişlerdir. Ancak çok partili yaşama geçiş sürecinde yaşanan gelişmeler kadınların temsil oranının düşmesinde kaçınılmaz rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Seçme-Seçilme, Siyasi Hak, Siyasi Parti TBMM.

Abstract

The process of women gaining fundamental rights dates back to the Tanzimat period. During this time, women achieved partial rights in education, law, and the workforce. Subsequently, during the Second Constitutional Era, developments such as the regulation of family law, the establishment of women's associations and courses, and the publication of magazines and newspapers allowed women to participate more actively in social life. During the National Struggle, women began to organize more effectively and engage in political struggle. After the proclamation of the Republic, especially with the Turkish Civil Code, women were granted rights that were much broader than those they had previously obtained. However, this law did not include political rights; Turkish women began to gain political rights starting in 1930. They first acquired the right to vote and be elected in the municipal elections on April 3, 1930, and later, on October 26, 1933, in the elections for village heads and elder councils, and on December 5, 1934, in parliamentary elections. Thus, in the elections held on February 8, 1935, 17 women deputies were elected to the Grand National Assembly of Turkey. Following a by-election in 1936, the number of women deputies rose to 18. At this time, Turkish women obtained the right to vote and be elected 36 years before Swiss women, 11 years before French women, and 14 years before Belgian women. However, developments during the transition to a multi-party system inevitably played a role in the decrease of women's representation.

Keywords: Women, Voting and Candidacy Rights, Political Rights, Political Parties, Grand National Assembly (GNAT).

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılı, ülkenin sosyal ve siyasi yapısında köklü değişimlerin başladığı bir dönemdir. Cumhuriyet'in ilanı ile Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde gerçekleştirilen yenilik hareketleri Türkiye'nin modernleşme sürecinin temel taşlarını oluşturmuştur. Bu noktada kadınların toplumsal ve siyasi yaşamındaki yeri de yeniden şekillenmiştir. Kadınların siyasi hakları konusunda yapılan yenilikler bu dönemin en dikkat çekici unsurlarından biri olmuştur.

1924 Anayasası, kadınların toplumsal yaşamdaki haklarını genişleten bir dizi yeniliği içermektedir. Ancak kadınların siyasi hakları açısından önemli gelişmeler 1930'lu yıllardan itibaren başlamıştır. Kadınlar 3 Nisan 1930 tarihinde kabul edilen kanunla, belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınlar yerel yönetimlerde temsiliyet kazanmaya başlamıştır. Bu durum kadınların siyasi haklarında ilk önemli halka olarak kabul edilmektedir. 1934 yılında yapılan anayasa değişikliği ise Türkiye Cumhuriyeti tarihinde kadın hakları açısından bir dönüm noktası olmuştur. Kadınlara genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanıyan bu değişiklik, Türkiye'yi bu alanda dünya genelinde öncü bir ülke haline getirmiştir. Bu yasal düzenleme, kadınların mecliste temsil edilmelerini sağlayarak meclise siyasi katılımlarını artırmıştır. 1935 seçimlerinde 18 kadın aday milletvekili seçilmiş ve TBMM'de göreve almıştır. Böylece kadınlar siyasi arenada etkin bir şekilde yer almaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı, dünya genelinde birçok ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını derinden etkileyen bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, savaşın patlak vermesiyle birlikte, tarafsızlık politikası izleyerek savaştan uzak kalmayı hedeflemiştir. Ancak savaşın başlangıcıyla TBMM, iç politikada çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik sıkıntılar, gıda ve malzeme kıtlığı gibi sorunlar, meclisin gündemini oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında TBMM'deki kadın milletvekilleri hem kadın hakları konusunda hem de savaşın getirdiği zorluklara karşı toplumsal dayanışmayı artırmak ve kadınların savaş sürecindeki rolünü vurgulamak adına aktif çalışmalar yürütmüşlerdir. Savaş döneminde kadınların iş gücüne katılımı da arttırmak amacıyla kadın milletvekilleri bu durumu teşvik etmek için çeşitli yasaların çıkarılmasına önyak olmuşlardır.

Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle, kadın haklarına yönelik bazı iyileştirmeler yapılması ve toplumsal yapının yeniden değerlendirilmesi gibi gelişmeler gündeme gelmiştir. 1954 yılında gerçekleştirilen düzenlemeler, kadınların yerel seçimlerdeki

katılımını teşvik etmiş, fakat genel siyasetteki temsilleri ve etkinlikleri beklenen düzeyde artmamıştır. Bu durum daha fazla çalışma yapılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak 1923 ile 1960 yılları arasındaki dönem, Türkiye’de kadınların siyasi haklarının kazanımı ve genişletilmesi açısından kritik bir süreci temsil etmektedir. Bu yıllar, kadınların toplumsal ve siyasi yaşamda daha belirgin bir yer edinmeye başladıkları bir dönemi işaret ederken, toplumsal eşitlik yolunda atılması gereken ek adımları da gözler önüne sermektedir. Bu çalışmada, Cumhuriyetin kuruluşundan Demokrat Parti’nin sona erdiği döneme kadar, kadınların seçme ve seçilme hakları incelenmiştir. Sonuçlar, kadınların temsil hakları noktasında daha fazla yeniliğe ihtiyaç duyulduğunu ve özellikle yerel temsil düzeyindeki eksikliklerin belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kadınların siyasi katılımının artırılması için gerekli reformların ve stratejilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

1. Siyasal Hakları Kazanmanın İlk Evresi Belediyeler Kanunu

Türk kadınının siyasal hakları kazanma süreci belirli aşamalar sonucu gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra kadın hakları ile ilgili tartışmalar ilk olarak 1923 yılında görülmeye başlanmıştır. Ancak bu konu özellikle mecliste muhalif kesim olan İkinci Grubun karşı çıkması sebebiyle devamlı aksaklığa uğramıştır. 3 Nisan 1923’te mecliste seçim yasası tartışılırken, 1909 yasasının düzenlenmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Özellikle savaş döneminde ülkedeki erkek nüfusun azalmış olması sebebiyle her 50.000 erkek nüfus için bir milletvekili seçilmesini imkânsızlaştırmış, bu sayının düşürülmesi istenmiştir. Bunun yanında kadınların da seçimlere katılması gerektiğini savunan Tunalı Hilmi Bey “Mübarek cihadımızın bu millette bıraktığı analar, bugün erkeklerden fazladır... Beyefendiler, benim mukaddes analarımın, benim mukaddes bacılarımın başına vuruyorsunuz ayağınızı! İstirham ederim, benim anam, babamdan yüksektir. Analar cennetten bile yüksektirler. Tekrar ediyorum. Analar cennetten bile yüksektirler. Müsaade buyurun arkadaşlar! Analar, bacılara... Kadınlara intihab edilmek hakkını verin demiyorum. Fakat arkadaşlar, analarımı, bacılarımı... Hakikata tahammül edemiyen kulaklar...” sözleriyle kadınların Millî Mücadelede oynadıkları rollere değinmiş ve kadınlara yasa da yer verilmesinin yerinde olacağını vurgulamıştır. Ancak tartışmalar esnasında kendisine şiddetle karşı çıkılmış, Tunalı Hilmi Bey kanaatini söyleyemeden “Şeriata itaat ediniz” sesleriyle bastırılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 28. Cilt, 17. Birleşim, 3 Nisan 1923: 340).

Devamında Tunalı Hilmi Bey’in kanaatini söylemek için istediği müsaadeye Emin Bey, “Öyle kanaat olmaz” cümlesiyle net bir şekilde karşı çıkmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1.

Dönem, 28. Cilt, 17. Birleşim, 3 Nisan 1923: 341). Oturum sonunda Hüseyin Avni Bey, “Bugünkü ihtiyacı encümende nazarı dikkate alarak evet biz de istikbal için, bir fikir, bir cereyan vererek efkârı ihzar etmek mecburiyetindeyiz ve temenni ederim ki bu hak verilmeden ziyade alınacak bir haktır. Her halde onlar da bu husustaki haklarını kendilerine lâyük gördüğü zaman bizden alırlar. Bunu zamana terk ediyorum” sözleriyle tartışmayı bitirmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 28. Cilt, 17. Birleşim, 3 Nisan 1923: 341). Sonuç olarak seçim kanunu, 50.000 erkek nüfusu yerine 20.000 erkek için bir milletvekili olarak değiştirilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 28. Cilt, 17. Birleşim, 3 Nisan 1923: 330). Seçim kanununda değişiklik tasarısının görüşüldüğü bu oturumda kadınların siyasi hakları alması kabul edilmemiş tartışılmasına bile izin verilmemiştir.

TBMM’deki yapılan görüşmeler bir yana 15 Haziran 1923 tarihinde Nezihe Muhittin başkanlığında “Kadınlar Halk Fırkası” kurulmuştur (Tanin, 18 Haziran 1923: 1).¹ Ancak fırkanın tüzüğü resmi makamlarca çok sert bulunmuş ve partinin kurulmasına izin verilmemiştir (Kaypak, 2016). Böylece fırka tüzüğünde düzeltme yapılmış, “Kadınlar Halk Fırkası” ismi “Türk Kadın Birliği” olarak değiştirilmiş ve fırka dernek statüsünde faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır (İkdam, 27 Şubat 1924).² Böylece kuruluşu gerçekleştirilen Türk Kadın Birliği, kadınların siyasi haklardan yararlanamamasını haksız görmüş, bu noktada kadınların sesini duyurmaya çalışmıştır. Bu çabalar 1927 yılındaki genel seçimlere kadar yoğun şekilde devam etmiş ve kadınların milletvekili seçimlerine katılabilmelerini sağlayabilmek amacıyla Türk Kadınlar Birliği tarafından yürütülen çalışmalar sonuç vermemiştir (İçke, 2014: 33). Askerlik yükümlülüğü kanunu görüşülürken başlatılan tartışmalar “kadınlara siyasi hakların tanınması için çok erken” sözleriyle ertelenmiştir (Bulut, 2016: 859-860); Kaplan 1998: 191). Bununla birlikte konunun gündeme gelmesi ve Türk Kadınlar Birliği’nin çalışmaları kamuoyunun baskısını arttırmış, bu konudaki katı düşünceleri yumuşatmıştır (Kırkpınar, 1999: 106, İçke 2014: 33).

1930 yılı kadınların siyasi hakları kazanma sürecinde ilk önemli değişimin yaşandığı yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişmede en önemli etkenlerden biri 1930’da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile sağlanmaya çalışılan demokratikleşme deneyimi ile çok seslilikte kadınlara da yer verilmesi gerekliliğidir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması ile

¹ Bu fırka Nezihe Muhittin başkanlığında Nimet Reşide, latife Bekir, Şukufe Nihal, Matlube Ömer, Saniye, nesime İbrahim, Zeliha, Tuğrul ve Faize Hanımlardan oluşmaktadır.

² Birliğin yönetim kurulu: Başkan Nezihe Muhittin, Murahhas-ı Mesul Nimet Reşide, Katib-i Umumi Mediha Mazhar, üyeler : Latife Bekir, Faize Atif, Halit Şükrü, Şadiye Afif, Güzide Osman ve İffet İhsan’dan oluşmaktadır. İkdam, 27 Şubat 1924.

diktatörlük suçlamalarına karşı kadınların siyasi hakları kazanmaları ile bu düşünceler bertaraf edilmiş olacaktır (Tekeli, 1982: 209-214; Milliyet, 11 Nisan 1930: 1).

1930'da kadınlara siyasi haklar noktasında mecliste daha yumuşak bir tavır sergilenmeye başlanmıştır. Örneğin, Şükrü Kaya'nın Belediye Kanunu ile ilgili görüşmelerde kadınlara verilecek siyasi haklar ile ilgili yaptığı konuşma bravo sesleri ile desteklenmiştir. Bahsi geçen konuşma şu şekildedir: "Muhterem efendiler! Bu lâyihanın açık vasıflarından ve inkılâpçı hükümlerinden biri de Türk kadınının Türk erkeği ile zaten müsavi olan şerefli hakkını belediye işlerinde de tamamile tayin etmesidir. Türk tarihini her sahasında ve her safhasında erkeği ile yan yana her fedakârlığı yapan millet ve vatan işlerinde büyük ferağatla her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan milletin, vatanın felâket ve saadetlerine aynı hisle iştirak eden büyük kalpli ve yüksek faziletli Türk kadını müşterek eseri olan bu Cumhuriyette elbette ve elbette, kendi evinin işlerinde olduğu gibi belediye işlerinde de temiz ve ciddî mevkiini alacaktır" (TBMM Zabıt Ceridesi, 3. Dönem, 28.Cilt, 37. Birleşim, 3 Nisan 1923: 24, 20.3.1930: 24).

Şükrü Bey'in konuşmasından sonra kanun tasarısı kabul edilmiştir. Sonuç olarak 3 Nisan 1930 günü Yeni Belediyeler Yasası'nın 23. ve 24. maddelerinde yapılan değişiklik ile kadınlar belediye seçimlerinde oy kullanma ve belediye meclislerine seçilme hakkı kazanmışlardır. Böylece 1930 yılında 1580 sayılı yasa ile Türk kadını ilk kez Cumhuriyet rejimi ile belediye seçimlerinde seçme ve aday olma hakkına sahip olmuştur.³ Türk Kadın Birliği elde ettikleri bu zafer karşısında 11 Nisan 1930 günü Sultan Ahmet Meydanı'nda toplanmış ve büyük bir kutlama düzenlenmiştir (Milliyet, 11 Nisan 1930: 1).

1930 yerel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi, kadınların siyasete katılımını desteklemiş olsa da aday gösterdiği kadın sayısı erkek adayların oldukça gerisinde kalmıştır. Ancak bu kadınlar genellikle eğitilmiş ve kamuoyunda tanınan isimlerdir. Bu durum, Türkiye'de kadınların siyasetteki yerinin güçlendirilmesi ve toplumsal hayatta daha görünür hale gelmesi açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. İstanbul Beyoğlu'ndan Nakiye Hanım, Eminönü'nden Sani Yaver Hanım, Kadıköy'den Safiye Hüseyin Hanım, Fatih'ten Latife Bekir Hanım, (Kadınlar Birliği Başkanı), Beykoz'dan Seniye İsmail Cenani, hanımlar aday gösterilmiştir. Aynı şekilde Serbest Cumhuriyet Fırkası da aday listelerinde eğitilmiş ve kamuoyunda tanınan kadınlara yer vermiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkasının İstanbul adayları, Makbule Hanım, kadınların siyasi hayata katılmaları noktasında büyük çaba gösteren Nezihe

³ Resmî Gazete, 14 Nisan 1930, Sayı 1580.

Muhittin ve Suat Derviş olmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası, İzmir’de ise Cevriye İsmail, Hasene Nalan, Rebia Arif hanımları aday göstermiştir. 1930 seçimlerinde her iki parti dışında bağımsız kadın adaylar da mevcuttur. Örneğin Gazeteci Zekeriya Sertel’in eşi Sabiha Sertel bu adaylar arasındadır (Bulut, 2016: 860).

1.1. Kadınların Muhtarlık Seçimlerine Dahil Olması ve İlk Kadın Muhtar Gül Esin Hanım

Kadınların belediye seçimlerine katılmalarının ardından siyasi haklar konusunda ikinci bir adım ise 1933 yılında gerçekleşmiştir. 26 Ekim 1933’te Köy Kanunu’nda yapılan bir değişiklik ile kadınlar köylerde muhtarlık ve köy ihtiyar heyeti seçimlerinde seçme seçilme hakkı kazanmıştır. Şükrü Kaya mecliste konuyla ilgili şu konuşmayı gerçekleştirmiştir. “Ona (Kadına) köyde muhtar olmak ve muhtar intihap etmek hakkını vermekle kendisine karşı bir şükran eseri göstermiyoruz, kendisinin zaten ve tahiaten haiz olduğu hakkını kanunen ifade etmiş oluyorum. Bu köy kanunu hakkında göstereceğimiz alâka Türk kadını için şurada diktiğimiz âbideden daha güzel daha insanî bir âbide olacaktır. Kanunun heyeti umumiyesi, Türk kadınına köylerde de haklarını veren bir kanundur.” (TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 17.Cilt, 76. Birleşim, 26 Ekim 1933: 48). Böylece 442 sayılı Köy Kanunu’nun 20. ve 30. maddeleri değiştirilmiş, Türk kadını siyasi haklarından birini daha kazanmış ve bu kazanım 1933 muhtarlık seçimlerine katılmalarına imkân sağlamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 17.Cilt, 76. Birleşim, 26 Ekim 1933: 48).

Köy Kanununda yapılan değişiklikler sonrası 1933’te tüm Türkiye’de kadınların da katılımıyla seçimler gerçekleştirilmiştir. Böylece 12 Kasım 1933’te yapılan seçimle Türkiye’de ilk kadın Muhtar Aydın’ın Çine ilçesinin Karpuzlu nahiye merkezi olan Demircidere köyünden Gül Esin Hanım olmuştur. Bu köyde muhtarlık seçimlerine katılan sekiz kişi içerisinde tek kadın aday Gül Hanım’dır (Güneş, 2010: 176).

Gül Hanım’ın muhtar seçilmesinde devrimin öne çıkardığı kadın imajının simgesel önemi gibi siyasal tercihlerin yanında kasaba halkı tarafından sevilmesi saygı görmesi ve aynı zamanda henüz erkeklerin bile doğru dürüst okuma yazma bilmediği bir dönemde okuryazar olması esas etkenlerdendir. Türkiye’nin ilk kadın muhtarı seçilen Gül Hanım seçimlerden sonra Ant Gazetesi’ne “Türk Kadınlığına ve Hemşerilerime Öz Yürekten Selamlar Karpuzlu Merkez Muhtarı İbrahim Kızı Gül.” yazılı bir mektup göndermiştir (Güneş, 2010: 180). Gül Hanım, muhtarlığı süresince önemli projelere imza atmıştır. Örneğin köy işlerinin görüşülüp tartışılması amacıyla köylülerin onayıyla bir köy odası inşa ettirmiştir. Bunun yanı sıra, köydeki

gençlerin daha verimli vakit geçirmeleri için kahvehane yasağı getirmiş, kız kaçırma olaylarını önlemek amacıyla evlilik niyetinde olanların öncelikle kendisine başvurmasını istemiş ve muhtar olarak aileleri ikna etmiştir. Ayrıca eğitim faaliyetlerine de önem veren Gül Hanım özellikle kız çocuklarının okutulması için aileleri teşvik etmiştir (Güneş, 2010: 180-181).

Gül Esin Hanım'ın ilk kadın muhtar olması yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Anadolu Gazetesi 15 Teşrin-i Sani/Kasım 1933 tarihli haberinde Menemen Kaymakamı Ali Nihat Bey'in Gül Esin Hanım'ın değil Menemen'den Kudret Hanım'ın Türkiye'de seçilen ilk kadın muhtar olduğunu belirten bir yazı yazmıştır (Güneş, 2010: 178). Konu ile ilgili tartışmalar bugün bile devam etmektedir. Yalova'da yapılan bir araştırmada Türkiye'nin ilk kadın muhtarının 1932-1934 yıllarında Yalova'nın Gacık Köyü'nde görev yapan Meliha Manço olduğu iddia edilmektedir (<http://farkyalovada.com/tr-tr/kose-yazilari/21638/yalovada-bir-cumhuriyet-kadini> Erişim Tarihi: 05.01.2024). Bunun yanında Mardin Midyat ilçesi Mercimekli köyünden Kahle Hanım'ın daha kadınlara muhtarlık verilmeden önce 1915-1917 yılları arasında köy muhtarlığı yaptığı ve bu görevini cumhuriyet döneminde de devam ettirdiği bilinmektedir ancak resmi olarak kadınlara muhtar seçilme hakkı tanındıktan sonra seçildiğinden Gül Esin Hanım ilk kadın muhtar kabul edilmektedir (Güneş, 2010: 178).

1.2. Türk Kadınının Milletvekili Olma Hakkı Kazanması

Görüldüğü üzere kadınların siyasi haklarını kazanmaları birden olmamış zaman içinde yapılan çalışmalar ve düzenlemelerle yavaş yavaş bu haklar elde edilmiştir. Kadınların belediye başkanlığı ve muhtarlığın yanında milletvekili olarak da seçme ve seçilme hakkına sahip olmasını sağlamak amacıyla İsmet İnönü ve 191 arkadaşı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10 ve 11. maddeleri ile Seçim Kanunu'nda bazı maddelerinde değişiklik yapılması için 5 Aralık 1934 tarihinde bir kanun teklifinde bulunmuşlardır. İsmet İnönü, kanun gerekçesini ise şu şekilde açıklamıştır:

“... Arkadaşlar, yeni teklifimizle Türk kadınına bu hakkı bir lütuf olarak veriyoruz kanaatinde asla değiliz ve kimse bu kanaatte olamaz. Bizim kanaatimiz, bizim ananemiz, Türk kadını için böyle vazifelere girmek, esasen hakkı olduğu ve yanlış olarak zulüm olarak, çoktan beri geri bırakıldığı merkezindedir. Diğer birçok memleketlerde nasıl olduğunu şimdi izah etmek istemem. Fakat bir memleketteki, yurdun her tarafı istilaya uğradığı zaman, kadınlar ateş altında erkeklerle beraber omuz omuza çalışırlar, memleketin geri kalan kısmını korumak ve beslemek için tarlanın kara toprağından yiyecek çıkarmağa çalışırlar, elbette bu mevcudiyetlerin yurdun her köşesinde ve her tabakasında söz söylemeğe

hakları vardır. Herhangi bir ülkede kadınlar bu kadar ağır imtihanlar geçirmişse, orada da kadınlar elbette bizim kanunen verdiğimiz haklara kavuşacaktır... Bizim inkılabımızın, bu memlekette görülen birçok ıslahat teşebbüslerinden en baş ayırımlarından biri, kadınlığa verdiğimiz mevki ve kadın haklarını tanımakta gösterdiğimiz isabettir. Türk inkılabı denildiği vakit, bunun, kadının kurtuluş inkılabı olduğu beraber söylenecektir. Şimdi almakta olduğumuz teşebbüs, bu kurtuluş istikametinin tamamlanması, neticelenmesi ve en verimli bir hale getirilmesidir. Gelecek Büyük Millet Meclisinde kadın sayımlarla beraber çalışmak... Gelecek nesil dördüncü Büyük Millet Meclisinin büyük işlerini anarken, Türk kadınına bütün hakları vermek, kötü bir sistemin kendilerini karanlıkta bırakan usullerinden onları kurtarmak için gösterdiğiniz gayretleri daima şükranla, minnetle tekrar edecektir. Türk kadınının memlekete hizmetleri, onun kurtuluşunu tamamlamakla taçlamış oluyorsunuz... Türk kadını da Büyük Millet Meclisinde, memleketin mukadderatı hakkında söz söylemek, kanunların ve alınan tedbirlerin aile ve yurt için ameli ve faydalı olması hakkında kıymetli fikirlerini millete karşı ifade etmek fırsatını haklı olarak bulmuş olacaktır” (TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 25.Cilt, 12. Birleşim, 5 Aralık 1934: 82- 83).

İsmet İnönü'nün bu sözlerinden pek çok çıkarım yapmak mümkündür. İnönü özellikle kadınların siyasi hakları konusunda söze başlarken bu hakların kendilerine bahşedilmesi olarak değil zaten hakları olanı almaları olarak değerlendirmesi konuşmanın en çarpıcı noktalarındandır. Bu durum özellikle önceki dönemlerde kadınların siyasi hakları kazanmaları noktasında yapılan tartışmalara da bir cevap mahiyeti taşımaktadır.

Aynı oturumda konuşma yapan Konya Milletvekili Refik Bey de kanunla Türk kadınının siyasette hak etmiş olduğu yeri alacağını belirtmiştir. Refik Bey “Dün bir evin pırtısı gibi değeri küçültülen Türk kadını durmadan yürüyen, olgunlaşan büyük inkılâbın bu atıma girmesiyle yepyeni bir acuna giriyor. Türk kadını acun tanır. Erkekten hiçbir savaşta geri kalmamış, onunla omuz omuza yürümüş, onunla tarlada beraber çalışmıştır. Ekin kaldırırken, ineğini sağarken, yavrusuna ninni söylerken dahi erkekten ayrılmayan Türk kadını ulus işlerinde de yüksek varlığını göstermiştir. Baylar, şimdi onayımıza verilen bu kanunla Türk kadını değeri olan yeri alıyor” (TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 25.Cilt, 12. Birleşim, 5 Aralık 1934: 83) sözleriyle kadınların çoktandır alması gereken siyasi haklarını nihayet alacak olması nedeniyle memnuniyetini dile getirmiştir.

Sonuç olarak mecliste yapılan görüşmelerde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10 ve 11. maddeleri şu şekilde değiştirilmiştir: “Madde 10. Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir. Madde 10. Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir.” Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikle ise Seçim Kanunu'nun 5, 11, 16, 23, 58'inci maddelerindeki 18 yaşını bitiren kaydı 22 yaşını bitiren şeklinde düzenlenmiş maddelerdeki “zükûr” kaydı kaldırılarak yerine kadın, erkek ibaresi konulmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 25.Cilt, 12. Birleşim, 5 Aralık 1934: 85).

Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınması ülkede büyük sevinçle karşılanmıştır. 7 Aralık 1934 günü Beyazıt ve Taksim meydanlarında Türk Kadın Birliği tarafından büyük bir gösteri yapılmıştır. Bu gösteriler sırasında Mustafa Kemal Atatürk'e, İsmet İnönü'ye ve Kazım Özalp'e şükran telgrafları çekilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk de Kadın Birliği'ne “Erdemli Türk kadınlığının yeni çalışma yolunda kendine düşen büyük işi güvenle başaracağına kuşku yoktur” cevabıyla karşılık vermiştir (Zaman, 8 Aralık 1934: 1).

Mustafa Kemal kadınların bu hakkı kazanmasıyla ilgili şu beyanatı vermiştir;

“Bu karar Türk kadınına içtimai ve siyasi hayatta bütün milletlerin üstünde yer vermiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde aramak lâzım gelecektir. Türk kadını evdeki medeni mevkiini selahiyetle işgal etmiş, İş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta Belediye Seçimlerinde tecrübesini yapan Türk kadını, bu sefer de mebus seçme ve seçilme sureti ile haklarının en büyüğünü elde etmiş bulunuyor. Medeni memleketlerin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak, bugün Türk kadınının elindedir ve onu selâhiyet ve liyakatla kullanacaktır. Bu notla en mühim inkılâplardan birini anmış oluyoruz” (Eldeniz, 1956: 741).

Bu düzenlemenin ardından kadınlar ilk defa 8 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşen genel seçimlere katılmışlardır. Seçim sonuçlarına göre, Meclis'e 17 kadın milletvekili girmiştir. 1936 yılında boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçimde 1865 Selanik doğumlu Hatice Özgener 370 oyla Çankırı'dan milletvekili seçilmiş olup (Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçim Mazbatası, 901_1_5). Böylece V. Dönem TBMM'de (1935-1939) 18 kadın milletvekili yer almıştır. Bu sayı ile %4,55'lik temsil oranıyla 21. yüzyıla kadar Mecliste Türk kadınının ulaştığı en yüksek temsil oranını oluşturmuştur (Kaplan, 1998: 201), (İçke, 2014: 49).

1.3. 8 Şubat 1935'te Meclise Giren Kadın Milletvekilleri

Mustafa Kemal Atatürk, o dönemin 16 milyon nüfuslu Türkiye'si için her 400 bin kişiye bir kadın aday düşmesi prensibiyle toplamda 40 kadın aday belirlenmesini istemiştir. Bu

isteğini, dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya, "Seçimlerde Halk Fırkası adına aday gösterilecek kırk kadın isminin tespiti" başlıklı özel bir notla iletmışti. Ancak bu sayının neden 18'e düştüğünü Şükrü Kaya şu şekilde açıklamaktadır:

"Atatürk, Büyük Millet Meclisi'ne kadınların kırk sandalye ile katılmasını arzu ediyordu. Özel notu ile de bu arzusunu tekrarlıyordu. Biz hükümet olarak sayıyı fazla bulduk. İlk olarak daha dengeli bir rakamı tercih ettik. Atatürk'ün bir özelliği de hükümetlerin tercihlerine değer vermesiydi. İyi hatırlıyorum. Bu tercihimizi kendisine hükümet adına arz ettiğim zaman, üzüntüsü her halinden belli oluyordu. Fakat ısrar etmedi. Hatta bir espri yaptı 'Gelecek seçimlerde kadınlar, sayıları oranında Meclise girip, kendi kabinelerini kurduklarında, bakalım sen bakan olabilir misin?' dedi" (Duruoğlu, 2007: 65-66).

Sonuç olarak ilk seçim döneminde meclise 18 kadın milletvekili girmiştir. Mecliste göreve başlayan milletvekillerinin bilgileri şöyledir:

- 1900 yılında İstanbul'da doğmuş olan 868 sicil numaralı Mebrure Gönenç, 631 oyla Afyonkahisar milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 866_1_7).
- 1890 yılında Kızılcahamam'da doğmuş olan 16 sicil numaralı Satı Çırpan, 1273 oyla Ankara milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 870_1_5; TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 870_1_5).
- 1900 yılında Bergama'da doğmuş olan 48 sicil numaralı Sabiha Gökçül (Erbay), 1209 oyla Balıkesir milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 883_1_5).
- 1886 yılında İstanbul'da doğmuş olan 75 sicil numaralı Şekibe İnel, 1051 oyla Bursa milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 894_1_5).
- 1865 yılında Selanik'te doğmuş olan 404 sicil numaralı Hatice Özgener, 1936 yılında yapılan ara seçimde aldığı 170 oyla Çankırı milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 901_1_5; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, 901_1_5).
- 1887 yılında İstanbul'da doğmuş olan 110 sicil numaralı Huriye Baha, 629 oyla Diyarbakır milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 909_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 909_1_5).⁴

⁴ 1303 (1887) yılında İstanbul'da doğmuş, ilk ve orta tahsilini Leyli Sanayi mektebinde yaptıktan sonra özel tahsil görerek Bursa Amerikan mektebi Türkçe muallimliğini kazanmıştır. Sonra Londra Üniversitesinin kadın bölümü olan Bedford Kolej'de Pedagoji üzerine çalışarak Türkiye'ye dönmüştür. 1912 yılında Kız Muallim Mektebi Pedagoji ve tatbikatı dersi öğretmenliği ile İnas idadisi Pedagoji ve Ev İdaresi derslerine tayin edilmiştir. Bundan sonra Kilis'ten Teali-i Nisvan adında bir mektep kurmuş ve ülkedeki kadınların fahri olarak okutulmasına yardım etmiştir. İstanbul'a döndüğünde ecnebi ve ekalliyet mekteplerinde yedi sene boyunca çalışmıştır. Son olarak

- 1900 yılında İŖkodra’da doğmuş olan 913 sicil numaralı Fakiye Öymen, 138.771 oyla Ankara milletvekili seçilmiştir. (TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 930_1_8).
- 1891 yılında Kayseri’de doğmuş olan 219 sicil numaralı, Ferruh Gürgüp, 692 oyla Kayseri milletvekili seçilmiştir. (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 946_1_5).
- 1897 yılında Bosna’da doğmuş olan 244 sicil numaralı Bahire Bediz Morova, 1352 oyla Konya milletvekili seçilmiştir (TBMM Hal Tercümesi, 957_1_59).⁵
- 1895 yılında Bursa’da doğmuş olan 271 sicil numaralı Mihri Pektaş, 785 oyla Malatya milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 968_1_5).⁶
- 1901 yılında Samsun’da doğmuş olan 323 sicil numaralı Meliha Ulaş, 706 oyla Samsun milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 987_1_5).⁷
- 1899 yılında İstanbul’da doğmuş olan 330 sicil numaralı Esmâ Nayman, 751 oyla Seyhan milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 989_1_5).⁸

Yeniköy Rum mektebi Tarih Coğrafya Yurt bilgisi ve Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 909_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 909_1_5.

⁵ 1897 yılında Bosna’da doğmuş ve sonradan Bolu’ya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Bolu’da görmüştür. Dört sene boyunca resim öğretmenliği yapmış, 1937 yılında gözlerinde ortaya çıkan hastalık dolayısıyla öğretmenliği bırakmıştır. 1930 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevinde çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda Bolu Belediyesi üyeliği yaparken Konya milletvekilliğine seçilmiştir. Bkz. TBMM Hal Tercümesi, 957_1_5.

⁶ 1311 Şubat’ında Bursa’da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul Zühtü Paşa mektebinde görmüştür. 1908 yılında Amerikan Kız Koleji’ne girmiş ve sekiz sene sonra 1916 yılında mezun olmuştur. 1917 yılında Robert Koleji’nde Türkçe şubesi şefi Hüseyin Bey ile evlenmiştir. 1916 yılından 1918 yılına kadar Robert Koleji’nde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. 1921 yılında Bezmialem Kız Lisesi’nde, 1922 yılında yine Robert Koleji’nde İngilizce öğretmenliği yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 968_1_5.

⁷ 1901 yılında Sinop’ta doğmuştur. Babası Sinop Belediye doktorluğu görevini yapan Hüseyin Kami Beydir. İstanbul’da Küçük Mustafa Paşa İnas rüştiyesinde öğrenim gördükten sonra orta ve lise eğitimini Saraçhanebaşı Kız Sanayi mektebinde tamamlamıştır. 1914 yılında Darülfünun Edebiyat Fakültesi’ne girerek 1917 yılında çok iyi derecede mezun olmuştur. 1 Eylül 1917 tarihinde İstanbul Selçuk Hatun Kız Sınayi mektebinde Coğrafya öğretmenliğine tayin edilmiştir. 1919 yılında Kandilli İnas Sultanisi Edebiyat öğretmenliği yaparken 1923 yılında terfi ederek Bezmialem Sultanisi Türkçe ve Edebiyat öğretmenliğine geçmiştir. Burada çalışırken haftada Türkçe ve Edebiyat derslerinin ayrılması sadece Edebiyat derslerinin kendisine verilmesi için bir dilekçe vermiştir. Sonuçta dersler ayrılmadığı için istifa etmiş Arnavutköy Amerikan Kız Kolejine Türkçe öğretmeni olarak girmiştir. 1926 yılında Sinir hastalıkları Uzman Halid Hulusi Bey ile evlenen Meliha Hanım, eşinin görevi nedeniyle onunla birlikte Erzurum’a gitmiştir. Kendisine henüz açılmamış olan Kız Muallim Mektebi edebiyat dersleri öğretmenliği ve baş muavinliği görevi verilmiş ve bu yatılı okulu işleyen bir kurum haline getirmiştir. 1933’te Samsun Lisesi edebiyat öğretmenliği görevine geçmiştir. Bu görevi sırasında Samsun’da açılan Kadınlar Yardım Kurumunun ilk başkanı olmuştur. 1935 genel seçimlerinde Samsun milletvekili olmuştur. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 987_1_5.

⁸ 1899 yılında İstanbul’da doğmuştur. Öğrenimini özel okulda ve özel hocalarla yapmıştır. 1917’den 1924 yılında kadar Kadın Bezmialem Kız İdadisinde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. 1926’dan beri Adana Belediye üyeliği ve Belediye Meclisi kâtipliği yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 989_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 989_1_5.

- 1888 yılında Üsküdar'da doğmuş olan 351 sicil numaralı Hatice Sabiha Görkey 873 oyla Sivas milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1001_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 1001_1_5).⁹
- 1897 yılında Adapazarı'nda doğmuş olan 373 sicil numaralı Seniha Hızal, 856 oyla Trabzon milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1007_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 1007_1_5).¹⁰
- 1903 yılında İzmir'de doğmuş olan 185 sicil numaralı Benal Nevzat İhtar, 1155 oyla İzmir milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 932_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 932_1_5).¹¹
- 1900 yılında Üsküdar'da doğmuş olan 80 sicil numaralı Türkan Örs, 590 oyla Antalya milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 878_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 878_1_5).¹²
- 1903 yılında Safranbolu'da doğmuş olan 116 sicil numaralı Fatma Memik, 360 oyla Edirne milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, SM_911_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 911_1_6).¹³

⁹ 1888 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Üsküdar Kız Sanayi Mektebi, İstanbul Darülmualimatı, İstanbul Darülfünun Riyaziye şubesinden mezun olmuştur. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1001_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 1001_1_5.

¹⁰ 1897 yılında Adapazarı'nda doğmuştur. Öğreniminin ilkini Fatih Rüştüyesinde, ortasını kız sanat mektebinde, yüksek derecesini Darülfünun Fen Fakültesi'nde yapmıştır. 1918 yılında Darümuallimat Müdürlüğü göreviyle Muğla'ya gitmiştir. Bir sene sonra Tabii İlimler okutmak üzere İstanbul Erenköy Lisesi'ne nakledilmiştir. 1921 yılında Maarif Nezareti umumi müfettişi olmuştur. Milli hükümetin teşekkülünden sonra İstanbul Kız Muallim Mektebi müdür muaviniği, Bursa Kız muallim mektebi müdürlüğü ve Maarif Vekaleti umumi müfettişliklerinde bulunmuştur. Müfettişlikten sonra Selçuk Kız Sanat mektebi ve Feyziye Hususi Lisesi müdürlüklerini yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1007_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 1007_1_5.

¹¹ 1903 yılında İzmir'de doğmuştur. Babası İzmirli Avukat Tevfik Nevzat Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini İzmir'de yaptıktan sonra 1920 yılında Paris Darülfünununun edebiyat fakültesinde okumuştur. İçtimai, edebi ve özellikle kadımlar konularında olmak üzere gazetelerde yazılar yamıştır. Hilal-i Ahmer, Hilal-i Etfal gibi kurumlarda aza olarak çalışmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkasının İzmir'de ilk kadın azası olarak girmiştir. Dört sene boyunca İzmir Cumhuriyet Halk Fırkası, vilayet İdari heyeti azası olarak çalışmıştır. 1930 yılında İzmir'de yapılan belediye seçimlerini kazanarak belediye azası olmuş ve 1935 yılında İzmir milletvekili seçilmiştir. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 932_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 932_1_5.

¹² 1900 yılında Üsküdar'da doğmuştur. 1923 – 1924 senelerinde üniversitenin Felsefe şubesinden mezun olmuştur. Aynı sene içerisinde Boğaziçi (Eski Feyziati) lisesinde felsefe öğretmenliği ve kızlar bölümü müdürü olarak girmiştir. 1927 yılında kız muallim mektebinde 3 ay, 1930 yılında İstanbul kız lisesinde 3 ay felsefe derslerine vekâlet etmiştir. Milletvekili seçildikten sonra Boğaziçi lisesinde görevinden ayrılmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 878_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 878_1_5.

¹³ 1903 yılında Safranbolu'da doğmuştur. İbtidai öğrenimini kısmen Safranbolu'da ve kısmen de İstanbul'da Beyazıt İnas Numune Mektebinde tamamlayarak Bezmialem Kız Lisesi'ne girmiştir. 1923 yılında liseyi bitirerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girmiştir. 1929'da 632/4100 diploma numarasıyla fakülteyi bitirmiştir. Bir senelik stajını fakültede tamamlayarak 1931 yılında Guraba Hastanesi fahri dahili asistanlığına tayin edilmiştir. Bir sene sonra da asil asistan olmuştur. 1934'te asistanlık süresini bitirerek aynı sene bakanlığın tayin ettiği jüri karşısında birinci sınıf dahiliye ihtisası sertifikasını almıştır. 1935 yılında Guraba Hastanesi poliklinik şefliğine tayin edilmiştir. Aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası Eminönü kaza merkezi heyeti idare asil üyesi ve vilayet merkezi yedek üyeliğinde bulunmuştur. 1931 yılından itibaren Topkapı Fukaraperver heyeti idare üyesi ve fahri

- 1882 yılında İstanbul’da doğmuş olan 135 sicil numaralı Nakiye Elgün, 870 oyla Erzurum milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, SM_916_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 916_1_5).¹⁴

TBMM’de yer alan kadın milletvekilleri Cumhuriyet rejimi ve inkılaplarını benimseyen, mesleklerinde öncü ve başarılı kadınlar olmuştur. Millî Mücadele’yi desteklemiş, aktif kadınlar arasından seçimler yapılmıştır (Kaplan, 1996: 273). Bu noktada örnek verilebilecek ve diğer vekillerden farklı olarak Satı kadın göze çarpmaktadır. Ankara’nın Kazan Köyü’nde doğan, Kara Mehmedler adı verilen ve Millî Mücadele sırasında büyük yararlılıklar göstermiş bir ailenin kızı (Duruoğlu, 2007:69) olan Satı Kadın mücadelecî tavrı sebebiyle Satı Ağa olarak anılmıştır. Millî Mücadele döneminde de yararlı faaliyetlerde bulunmuş olan Satı Kadın babası ölünce Kazan köyüne muhtar seçilmiştir. Muhtarlık görevini sürdürürken Mustafa Kemal’in Kızılcahamam’a gideceğini öğrenince derhal oraya gitmiş paşaya ayran ikram ettiği sırada kısaca konuşmuş, daha sonra Atatürk kendisini Nuri Conker’e TBMM’ye üye olarak girecek muhtar olması için kaydettirmiştir (Akça, 2016: 847-848).

1935 seçimlerinden sonra temsil oranının her geçen yıl düştüğü görülmektedir. İlk seçimlerden sonra da siyasete devam eden kadın milletvekilleri şunlardır. Mebura Gönenç (5-6-7. Dönem), Türkan Baştuğ (5-6.Dönem), Fatma Memik (5-6-7. Dönem), Nakiye Elgün (5-6-7. Dönem), Fakihe Öymen (5-6-7. Dönem), Benal Nevzat Arıman (5-6. Dönem), Mihri Pektaş (5-6-7. Dönem), Meliha Ulaş (5-6. Dönem), Tezer Taşkıran (7-8-9. Dönem) (Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908 - 1960), 1998). (Kaplan, 1998: 205).

2. Demokrat Parti Dönemi Kadın Milletvekilleri

Türk demokrasi tarihinin önemli dönüm noktalarından biri Demokrat Parti’nin kuruluşu ve 1946 seçimlerine katılması olmuştur. Demokrat Parti’nin de bünyesinde kadın milletvekilleri yer almış ancak bir önceki döneme göre temsil oranı düşmüştür.

1939 ve 1943 seçimlerinde 16’şar kadın parlamentoya girme hakkı elde etmesine karşılık 1946’da bu rakam 9’a düşmüştür. Bunun sebebi 1946’da tek dereceli seçimlerin

doktorluğu yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, SM_911_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 911_1_6.

¹⁴ 1882 yılında İstanbul’da doğmuştur. Öğrenimini İstanbul Muallim Mektebi’nde tamamladıktan sonra aynı mektepte hocalık ve müdür muavinliği görevlerini yapmıştır. Yine hoca ve müdür muavini olarak İnas İdadisine tayin edilmiştir. 1914 yılında istifa ederek Vakıf mekteplerinin ıslahı görevini almıştır. 1917 yılında Fevziye Lisesi müdürlüğüne geçmiştir. 1929’da İstanbul Kız Lisesi müdürlüğüne tayin edilmiştir. 1930’da belediye kanunıyla yapılan seçimlerde İstanbul Umumi meclis üyeliğine seçilmiş ve bu nedenle okuldan ayrılarak meclise girmiştir. Meclis Daimi encümen üyeliğine seçilerek dört senelik devreyi bu görevle tamamlamıştır. 1934 seçimlerinde yine İstanbul umumi meclisi ve daimi encümende görev almıştır. Erzurum milletvekili seçilene kadar bu görevde kalmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, SM_916_1_5; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, 916_1_5.

uygulanmasının kadınlar aleyhine bir rekabet alanı oluşturmuş olmasıdır. Bu dönemi izleyen yıllarda kadın parlamenterlerin sayısında önemli bir artış olmamıştır (Çolak, Aralık 2017: 117). 1946'da çok partili yaşama geçiş önemli bir demokratik dönüşüm olmakla birlikte kadınların siyasi hakları üzerinden demokrasinin simgelenmesi konusuna 1935'e göre basında da daha az yer verilmiştir. (İçke, 2014: 53). (Kaplan, 1998: 207) Diğer bir deyişle 1923-1946 arası süren tek partili dönemde iki dereceli seçimlerde parti listelerinin üst sıralarında yer alan kadın adayların seçilme şansı yüksek yüksek iken 1946'da seçilme şansları azalmıştır. Kadın adaylar tamamen serbest rekabet koşullarında politikaya girmeye zorlanmıştır. Kadınların ideolojik açıdan yabancı oldukları erkek egemen politikaya girmek zorunda bırakılması mecliste nicel açıdan anlamlı bir yere ulaşabilmelerini güçlendirmiştir. Ayrıca çok partili seçim sistemine geçişle, muhafazakâr kesimlerden oy alamamaktan çekinen partilerin oy kaygısıyla seçim listelerindeki kadın adaylara daha az yer vermesi ve kadın adayları alt sıralara koyması kadın milletvekillerinin meclise girmeleri zorlaştırmıştır. (Kaplan, 1998: 52-53) (İçke, 2014: 207).

1946'da çok partili yaşama geçiş ile birlikte siyasi yaşamda kendiliğine terk edilen Türk kadınlarının parlamentodaki yeri dalgalı seyretmiştir. 1946'da %1,97 olan temsil oranı 1950'de %0,61,'e düşmüş, 1954'te kısmen yükselerek %0,74, 1957'de ise %1,31 olmuştur (İçke, 2014: 53).

2.1. 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde Meclise Giren Kadın Milletvekilleri

14 Mayıs 1950 seçimlerinde 472 milletvekilinin sadece 3'ü (%0,6), 2 Mayıs 1954 seçimlerinde 535 milletvekilinin 4'ü (%0,7) ve 27 Ekim 1957 seçimlerinde 587 milletvekilinin sadece 8'i (%1,3) kadın milletvekilidir.

14 Mayıs 1950 Seçimleri sonucu meclise giren kadın milletvekillerinin bilgileri şöyledir:

- 1913 yılında İstanbul, Arnavutköy'de doğmuş olan 1715 sicil numaralı Nazlı Tlabar, 233.065 oyla Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilmiştir TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1725_1_9.¹⁵

¹⁵ Son sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın ve Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'nın torunu, Şura-yı Devlet azası Avukat Mazlum Hamit Beyin kızıdır. Kandilli Sultanisinde ilk tahsilini yapmış sonra Arnavutköy Kız Kolejine devam etmiştir. Buradan Almanya'ya giderek Felsefe bölümünü okumuştur. Demokrat Parti kurulduktan sonra partinin muhtelif kademelerinde görev almış ve bu miyanda İstanbul neşriyat ve propaganda bürasu başkanlığı ve Beyoğlu Demokrat Parti ilçe başkanlıklarında bulunmuştur. Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresinde neşriyat ve propaganda komisyonu başkanlıkları görevini yerine getirmiştir. Yenişehir Bostan mahallesinde çocuk bakımevi kurmuştur. Ayrıca Hür fikirler, Türk Turizmi, Türk Pakistan Dostluk Cemiyeti, Y.W.C Amerikan merkezlerinde çalışmıştır. Serbest gazetecilik yapmıştır. Bu doğrultuda devlet adamları ile yaptığı mülakatlar Cumhuriyet Gazetesi'nde neşredilmiştir. Belçika New Exchange Ajansı ile Avusturya Wiener Illustrierte haftalık dergisinin Türkiye muhabir ve mümessilliklerinde bulunmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihinde İstanbul milletvekili olmuştur. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1725_1_9.

- 1882 yılında İstanbul'da doğmuş olan 1720 sicil numaralı Halide Edip Adıvar, 180.730 oyla Demokrat Parti'nin İzmir listesinden bağımsız milletvekili olarak meclise girmiştir TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1729_1_9; <https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-a-unlu-sanatcilarin-hayati/halide-edip-adivar-hayati-ve-eserleri/> Erişim: 10.02.2014).¹⁶
- 1903 yılında Kafkasya'da doğmuş olan 1242 sicil numaralı Tezer Taşkıran, 849 oyla Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kastamonu milletvekili olmuştur. Ancak 30 Aralık 1950 tarihinde istifa ederek bağımsız milletvekili olarak kalmıştır (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_1253_1_7; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_1253_1_7).¹⁷
- 14 Mayıs 1954 seçimleri sonucu, Demokrat Parti 503, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 31, Cumhuriyetçi Millet Partisi 5 ve Bağımsızlar 2 milletvekili ile parlamentoda temsil edilmiştir¹⁹. 1954 seçimlerinde TBMM'ye 4 kadın milletvekili girebilmiştir. Bunlar;

¹⁶ 1884 yılında İstanbul'da doğmuştur. Şükrü Efendi'den Arapça, Rıza Tevfik'ten felsefe ve Fransızca, Salih Zeki'den matematik dersleri almıştır. 1901 yılında önce Tanin gazetesinde 1908 yılından itibaren de Vakıf ve Akşam gazetelerinde yazılar yazmıştır. 31 Mart Olayı sırasında, Tanin'deki yazılarından dolayı Mısır'a kaçmıştır. Buradan İngiltere'ye geçerek 1909 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Darülmuallimat'ta (Kız Öğretmen Okulu) ve Kız İdadisi'nde öğretmenlik, Vakıf kız okullarında müfettişlik yapmıştır. 1910-1912 yılları arasında Türkçüler ve Turancılarla ilişki kuran Halide Edip, Türk Ocağı'nda çeşitli konferanslar vermiştir. 1916'da Cemal Paşa'nın çağrısıyla Suriye'ye giderek çeşitli kız okullarının kurulmasına katkıda bulunmuştur. 1917'de Adnan Adıvar'la evlenmiş, 1918'de Edebiyat Fakültesine profesör olmuş ve 1918-1919 yılları arasında Darülfünun'da (İstanbul Üniversitesi) Batı edebiyatı dersleri vermiştir. 1919 yılında İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto etmek için düzenlenen Fatih ve Sultanahmet mitinglerinde etkili konuşmalar yapmıştır. İstanbul işgal edilince, Adnan Adıvar'la Anadolu'ya geçerek Kurtuluş savaşı yıllarında onbaşı, çavuş, başçavuş rütbeleriyle orduda görevler almıştır. Türkün Ateşle imtihanı (1922) adlı anı kitabında ve Ateşten Gömlek (1922), Kalp Ağrısı (1924), Vurun Kahpeye (1926), Zeyno'nun Oğlu (1928) adlı romanlarında Kurtuluş savaşının çeşitli yönlerini gerçekçi bir biçimde dile getirmiştir. Kurucularından oldukları Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılınca, Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrılarak (1926) uzun süre İngiltere ve Fransa'da yaşamış ve buradan Amerika Birleşik Devletleri'ne geçerek 1931 – 1932 yıllarında Columbia Üniversitesi'nde Çağdaş Türk Düşüncesi ve Edebiyatı dersleri vermiştir. 1935 yılında Hindistan'da Delhi İslâm Üniversitesi'nde konuk profesör olarak çalışmıştır. 1939'da Türkiye'ye dönerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörü olarak görev almıştır. 1950 – 1954 yılları arasında milletvekilliği yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, 1729_1_9; <https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-a-unlu-sanatcilarin-hayati/halide-edip-adivar-hayati-ve-eserleri/>

¹⁷ 1903 yılında Kafkasya'da doğmuştur. Babası Ahmet Ağaoğlu, annesi Sitare Ağaoğlu'dur. İstanbul'da Bezmialem Lisesinden mezun olduktan sonra 1924 yılında İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi felsefe bölümünden mezun olmuştur. 01.01.1925 tarihinde Ankara muallim mektebi içtimaiyat öğretmenliğine tayin edilmiştir. O tarihten itibaren Ankara erkek ve kız liselerinde felsefe ve içtimaiyat öğretmenliği, kız lisesi müdürlüğü yapmıştır. 1931 yılında evlenmiş ve mesleki tetkiklerde bulunmak üzere eşi Dr. Nimet Taşkıran ile Viyana'ya gitmiştir. 1933 yılında Türkiye'ye dönmüştür ve İstanbul kız öğretmen okulu müdür ve felsefe öğretmenliğine tayin edilmiştir. 1936 yılında Ankara'ya gelerek önce orta öğretim şube müdürlüğünde ve daha erkek lisesi felsefe öğretmenliğinde ve 1939 yılında kız lisesi müdürlüğünde çalışmıştır. Sağlık sorunlarından dolayı müdürlüklerden istifa ederek aynı okulda öğretmen olarak görevlerine devam etmiştir. Daha sonra TBMM'de Kastamonu milletvekili olarak görev yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_1253_1_7; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_1253_1_7.

- Nazlı Tlabar, 337.444 oy alarak yeniden İstanbul Demokrat Parti milletvekili olarak X. Dönem TBMM'ye girmeye hak kazanmıştır.
- 1916 yılında Eski Foça'da doğmuş olan 1952 sicil numaralı Aliye Temuçin Coşkun, 176.507 oyla Demokrat Parti'den Ankara milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_1950_1_10; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_1950_1_10).¹⁸
- 1914 yılında İstanbul'da doğmuş olan 2061 sicil numaralı Nuriye Pınar (Nuriye Ferhan Erdem), 229.799 oyla Demokrat Parti'den İzmir milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2059_1_10; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2059_1_10).¹⁹
- 1912 yılında Safranbolu'da doğmuş olan 2209 sicil numaralı Edibe Sayar, 130.302 oyla Demokrat Parti'den Zonguldak milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, HT_2207_1_10; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, SM_2207_1_10).²⁰

Son olarak 27 Ekim 1957 seçimlerinde meclisi 7 kadın girebilmiştir. Bunlar;

- 1907 yılında İstanbul'da doğmuş olan 2241 sicil numaralı Übeyde Elli, 178.458 oyla Cumhuriyet Halk Partisi'nden Ankara milletvekili seçilmiştir) TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2299_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2239_1_11).²¹

¹⁸ 1916 yılında Eski Foça'da doğmuştur. İlk öğrenimini Eski Foça'da yaptıktan sonra orta öğrenimini İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü'nde yapmıştır. Daha sonra ise Ankara Kız Teknik öğretmen okulunda öğrenimini tamamlamıştır. 13 yıllık meslek hayatının ilk yılını Ankara Kız Teknik öğretmen okulundan iki yılını ise İzmir cumhuriyet kız enstitüsü öğretmenliğinde beş yılını Aydın kız enstitüsü müdürlüğünde, bir yılını da Atatürk kız enstitüsü ve iki yılında yine mezun olduğu okul olan Ankara Kız Teknik Öğretmen okulu müdürlüğünde geçirmiştir. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_1950_1_10; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_1950_1_10.

¹⁹ 1932 yılında Erenköy Lisesi'nden mezun olup Fransa'da Bordeaux Üniversitesi'nde Kimya ve Tabii İlimler bölümünde okumuştur. 1937 yılında Türkiye'ye dönerek İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü'ne asistan olarak atanmıştır. 1953 yılında Profesör unvanını almıştır. 1950'de İzmir milletvekili olmuştur. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2059_1_10; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2059_1_10.

²⁰ 1912 yılında Safranbolu'da doğmuştur. İlk öğrenimini Zonguldak'ta, orta ve lise öğrenimini İstanbul Pangaltı, Notre Dame de Sim Fransız Kız Lisesi'nde ikmal ettikten sonra 1939'da Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Zonguldak'ta hakimlik stajını tamamlayarak hakim olmuştur. Daha sonra neşir hayatına atılarak on iki yıl muhtelif dergi ve gazetelerde içtimai, edebi ve siyasi konularda yazılar yazmıştır. Zonguldak'ta Yardım Severler Derneğini kurmuştur. Türk Kadınlar Birliği başkanlıkları yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi, Hal Tercümesi, HT_2207_1_10; TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası, SM_2207_1_10.

²¹ 1907 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Erenköy Kız Lisesi'nde yapmıştır. 1939'da sosyal ve siyasi çalışmalara başlamıştır. Yardım Sevenler Yurdu, Kızılay Veremle Mücadele ve Türk Kadınlar Birliği gibi kuruluşların kurul üyeliklerinde başkanlık, müfettiş ve mürakipliklerinde, eğitim, sağlık ve köycülük komiteleri idareciliklerinde ve müteait komisyonların ve kooperatiflerin başkanlıklarında Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının ocak, bucak ilçe başkanlıklarında, il idare kurulu üyeliklerinde bulunmuştur. 1948-1949 yıllarında Çankaya maarif encümeninde ve belediye taktiri kıymet komisyonunda, belediye meclis azalığında

- Nazlı Tlabar, 316.310 oy alarak üçüncü kez Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilmiştir.
- 1906 yılında Selanik'te doğmuş olan 2341 sicil numaralı Ayşe Günel, 315.602 oyla Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2339_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2339_1_11).²²
- 1921 yılında İstanbul'da doğmuş olan 2353 sicil numaralı Arife Necla Tekinel, 315.900 oyla Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2351_1_17; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2351_1_17).²³
- 1918 yılında İzmit'te doğmuş olan 2276 sicil numaralı Hilal Ülman, 156.508 oyla Demokrat Parti'den Bursa milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2274_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2274_1_11).²⁴
- 1914 yılında İstanbul'da doğmuş olan 2257 sicil numaralı Piraye Levent, 109.839 oyla Demokrat Parti'den Aydın milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2255_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2255_1_11).²⁵

görev yapmıştır. 1957 seçimlerinde Ankara milletvekili olmuştur. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2299_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2239_1_11.

²² 1906 yılında Selanik'te doğmuştur. 1924 yılında İstanbul Darülmuaalliminden mezun olarak Çanakkale Fransız mektebinde Türkçe öğretmenlik olarak göreve başlamıştır. Evliliği nedeniyle öğretmenlik görevinden ayrılmış ve 1935 yılında Çanakkale umumi meclis seçimlerini kazanarak aynı zamanda daimî encümen azası olmuştur. 1940 yılında İstanbul'a nakille çocuk yurtlarında sosyal görevlerde bulunmuştur. 1946'da Demokrat parti Teşkilatiye Ocağına 143 kütük numarasıyla kaydedilerek idare kuruluna seçilmiştir. 1949'da Beşiktaş idare heyeti ve Demokrat Parti başkanlığı divan başkanlığına seçilmiştir. Belediye seçimlerinde belediye meclis azası olmuştur. 1957 yılında milletvekili olmuştur. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2339_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2339_1_11.

²³ 1921 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1941-1942 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girmiştir. 1945 yılında mezun olmuştur. 1946'da Demokrat Parti ile siyasi hayata başlamıştır. Ocak ve ilçe başkanlıkları yapmıştır. 1957 yılında Demokrat Parti'den milletvekili olmuştur. 27 Mayıs darbesiyle siyasi hayatı kesintiye uğramış ve siyasi yasağı kalktıktan sonra 16.05.1983 tarihinde Milliyetçi Demokrasi partisini kurmuştur. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2351_1_17; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2351_1_17.

²⁴ 1918 yılında İzmit'te doğmuştur. 1936'da Erenköy Kız Lisesi'nden mezun olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarih bölümüne girip 1940 yılında mezun olmuştur. Beykoz ve Kadıköy ortaokullarında ikişer yıl tarih öğretmenliği yaptıktan sonra 1645'te Üsküdar Kız Lisesinde tarih öğretmenliğine tayin edilerek 23.09.1957 tarihine kadar bu okulda görev yapmıştır. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2274_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2274_1_11.

²⁵ 1915 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlk ve orta tahsilinden sonra lise tahsilini İstanbul Kız Lisesi'nde tamamlamıştır. 1936 yılında Eczacılık okulundan mezun olmuştur. 1939 yılından 1943 yılına kadar Aydın Orta Okulunda fizik ve kimya öğretmenliği yapmıştır. 1952 yılında Demokrat Parti İl İdare Heyetinde görev almıştır. 1957 seçimlerinde milletvekili olmuştur. Bu dönemde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni ve Sanayi

- 1914 yılında İstanbul'da doğmuş olan 2061 sicil numaralı Nuriye Pınar, 229.799 oyla Demokrat Parti'den İzmir milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2059_1_10; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2059_1_10).²⁶
- 1913 yılında İstanbul'da doğmuş olan 2359 sicil numaralı Perihan Arıburun, 217.655 oyla Demokrat Parti'den İzmir milletvekili seçilmiştir (TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2357_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2357_1_11).²⁷

Çok partili dönemde meclise seçilen kadın milletvekilleri genellikle önemli görevlerde bulunan aile üyeleri veya yakını olan kadınlardır. Özellikle Demokrat Parti döneminde, seçilen kadın milletvekilleri, Osmanlı Devleti'nde hizmet etmiş ailelerin yakınlarından oluşmaktadır. Meclis listelerinde genellikle baş sıralarda yer aldıkları için seçilen bu kadınlar, kendilerinden beklenen aktif rolü tam olarak üstlenememişlerdir; ancak siyasi mücadelenin bir parçası ve simgesi olarak kabul edilmişlerdir. (Kaplan, 1998:208).

3. Kadın Milletvekillerinin Mecliste Görüşükleri Konular

1935-1960 Meclis tutanakları incelendiğinde kadın milletvekillerinin, eğitim, sağlık, aile ve kadın hakları, kültür, gençlik, çalışma, sosyal güvenlik, emeklilik, adalet, çocuk meseleleri, ulaşım, bütçe gibi birçok konuda fikir belirttikleri görülmektedir. Bunun yanında bütçe dış işleri ve savunma ile ilgili komisyonlarda ise kadınlar daha az görev almıştır.

Encümeni'nde görev almıştır. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2255_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2255_1_11.

²⁶ 1914 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1932'de Erenköy lisesinden mezun olmuştur. Fransa'da Bordeaux Üniversitesi'nde kimya ve tabii ilimler okumuştur. 1937 yılında Türkiye'ye dönerek İstanbul Üniversitesi Jeoloji Enstitüsü'ne asistan olarak atanmıştır. 1939 Erzincan depremi ve 1943 Adapazarı-Hendek depremi depremi ile ilgili bilimsel makaleler yayımlamıştır. 1951'de Avrupa Deprembilim Komisyonu (ESC) üyeliğine seçildi; yaklaşık on yıl Türkiye'nin ulusal deprem raporlarını hazırlamıştır. 1954 yılına kadar İstanbul Üniversitesi'nde paleontoloji dersleri vermiştir. 1953 yılında Başbakan Adnan Menderes'in daveti üzerine milletvekili adayı olmuş ve 1954-1960 yılları arasında TBMM 10. ve 11. dönem Demokrat (DP) Parti İzmir milletvekilliği yapmıştır. Milletvekilliği sırasında Dünya Parlamentolar Birliği'nin Türk Grubu Genel Sekreterliğini görevini yerine getirmiştir. 1956-1958 yıllarında Türkiye Jeoloji Kurumu'nun başkanlığını yapmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın davetlisi olarak milletvekilliğinin yanı sıra bir bilim insanı ve "Dünya'daki tek kadın deprem uzmanı jeolog" olarak Amerikan Senatosu'na takdim edilmiştir. 1960'ta askeri yönetimin başlamasıyla Yassıada'da yargılanmış ve Kayseri'de iki buçuk yıl ceza evinde tutuklu kaldı. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2059_1_10; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2059_1_10.

²⁷ 1913 yılında doğmuştur. Konya'da ortaokul, Ankara'da Kız lisesinde ve Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Fakültesi'nde okumuştur. Adliye'de hakimlik stajı yapmış, Temyiz Mahkemesi 3. Ceza Dairesinde çalışmıştır. Cide'de Hâkim muavinliği yapmıştır. 1940 yılında meslekten ayrılmış ve 1953 yılında avukatlığa başlamıştır. Türkiye'nin ilk kadın avukatlarından biri olmuştur. 27 Mayıs'ta Yassıada mahkemesinde yargılanmış ve 4 yıl 2 ay ağır hapis cezası verilerek Kayseri Cezaevi'ne gönderilmiştir. Bkz. TBMM Arşivi Hal Tercümesi, HT_2357_1_11; TBMM Arşivi Seçim Mazbatası, SM_2357_1_11.

İlk kadın milletvekilleri arasında V. dönem boyunca en fazla söz alanlar Nakiye Elgün ve Fatma Memik'tir. Benal Arıman, Huriye Öniz, Meliha Ulaş, Türkan Baştuğ, Esmâ Nayman, Seniha Hızal, Ferruh Güpgüp, Mihri Pektaş ise bir veya birkaç kez konuşma yapmışlardır. Bazı kadın milletvekilleri mecliste yönlendirici ve mücadeleci konuşmalarıyla takdir toplamışlardır. Nakiye Hanım dört dönem üst üste mecliste vekillik yapmış ve konuşmalarıyla meclise ayrı bir renk katmıştır. Nakiye Hanım'ın Montrö Sözleşmesi ve Hatay Sorunu ile ilgili yaptığı konuşmalar dikkat çekici olmuştur. (Kaplan, 1996: 273). 1 Mart 1935 tarihinde açılan V. dönem TBMM'de yeni Hükümet Programı'yla ilgili görüşlerini belirtmek amacıyla 7 Mart 1935'te söz alan Nakiye Elgün: "Bugüne kadar Türk, bütün olarak her sahada yan yana, el ele çalışmıştır. Fakat bugüne kadar Türk milletinin en yüksek, en onurlu bir mevki olan burada ilk defa yer almış bir kadın sayılabilmek itibarı ile bunu verenlere karşı duyduğumuz hazzı ifade ederken yine bu büyük onurun içinde Türk hükümetine itimad beyan eden arkadaşlar arasında bulunmak şerefini bize verilmiş olmasından dolayı duyduğumuz sevinç ifade etmeye çalışırken belki de söz bulamıyorum" sözleriyle bu güzel günleri kendisine yaşattığı için Atatürk'e sonsuz teşekkürlerini sunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 5. Dönem, 1. Cilt, 2. Birleşim, 7 Mart 1935: 32; Sibel Duroğlu, 2007: 115).

1936 bütçe görüşmelerinde Antalya Milletvekili Türkân Baştuğ, eğitim meselesini gündeme getirerek orta öğretimin zorlukları üzerinde durmuştur. Öğretmenlerin de yetersizliğinden bahseden Baştuğ, özel kurslarla bu öğretmenlerin seviyelerini yükseltmeyi teklif etmiştir (Kaplan, 1998:210). Mecliste eğitim konusunda konuşan diğer bir kadın milletvekili olan Meliha Ulaş, gençlerin görgü kurallarını bilmediklerini anlattığı konuşmasında:

"... Temas edeceğim nokta senelerden beri tecrübelerimle büyük noksanlığımı hissedip gördüğüm «içtimai terbiye» kültürle beraber verilecek içtimai bilgilerdir. Bugün çocuklarımız, gençlerimiz bir birçok bilgilerle yetişiyor. Fakat ona destek olan ve hayatın her durumunda rastlayacağı birçok muaşeret bilgileri noksan kalıyor. Ta yemek masasından tiyatro, sinema salonlarına kadar günün her saatinde ve her yerinde bu boşluğun menfi izlerini görüyoruz. Arkadaşlar teessüfle şunu söylüyorum ve sizler de her zaman şahid oluyorsunuz ki bu muaşeret içtimai bilgileri çocuklarımıza öğretmediğimizden onlar büyükleri saymasını, sokakta yürümesini, otobüste, tramvayda durmasını, Halkevleri, konser, tiyatro, sinemalar ve müsamereler gibi umumi yerlerde oturmasını, konuşmasını, gülmesini bilmiyorlar. Büyük Cumhuriyetimizin genç ve

müdrük nesline, her gün biraz daha yükselen gençliğine artık bu mühim bilgilerin verilmesi zamanı çoktan gelmiştir. Bu bilgi ve yetiştirme hiç şüphesiz aile kucağından başlarsa da ve ailenin burada mühim rolü varsa da gerek terbiye gerek yurt sevgisi ve gerek içtimai bilgiler kaynağı olan okullarımızda bunun işletilmesi, tekamülü, devamı şarttır. Okullarımızda öğretmenlerimiz, bu noksanlar üzerinde ancak fırsat verebildiği pek az bir zaman içinde meşgul oluyorlar. Fakat bunun kâfi gelmediğini bugün görüyoruz. Sayın Kültür bakanımızdan yaşama için ve yaşamanın tamamlayıcısı olan bu içtimai muaşeret bilgisinin ders şeklinde programa konulmasını dilerim” diyerek çocuklara ilkokuldan itibaren görgü kurallarının öğretilmesi gerektiğini ifade etmiş ve dönemin Kültür Bakanı’ndan bunun yerine getirilmesini istemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 5. Dönem, 18. Cilt, 65. Birleşim, 26 Mayıs 1937, s.252).

Mecliste çok söz alan kadın milletvekillerinden Tezer Taşkiran da yaptığı konuşmada, cahil ve okuma yazma bilmeyen vatandaşların eğitilmesini sağlamak için özel programlar ve faaliyetler düzenlenmesini teklif etmiştir. Taşkiran’ın ilgili konuşması şu şekildedir:

“... Mecburi öğretim yaşı üstünde bulunan ve ümmi veya cahil olan vatandaşlarımızın yetiştirilmesi mevzuunun da ciddiyetle ele alınması lüzumuna inanıyorum. Üzerinde dikkatle durduğumuz mecburi ilköğretimin dilediğimiz gibi muvaffak olabilmesi için de bu mevzua ehemmiyet vermemiz gerekir.... Yine bizim memleketimizde olduğu gibi dünyanın başka taraflarında da ümmilik, cehalet, fakirlik ve hastalığın bir arada yaşadığı müşahede edilmektedir. Bundan dolayı merkezi Millî Eğitim Bakanlığında bulunan ve alâkalı bakanlıkların iş birliğine dayanan bir halk terbiyesi veya yetişkinler terbiyesi diyebileceğimiz bu çok mühim bir mevzuu hemen ele almamız gerekir. Hapishaneye düşen bedbaht vatandaşı orada okutabiliriz ve ona çıktığı zaman daha iyi bir vatandaş olmanın vasıtalarını vermiş olabiliriz. İşçilerimizin umumi bilgisini artırmağa çalışabiliriz ve amelî olarak daha fazla teşhiz edebiliriz...” Taşkiran, yetişkinler için özel alfabe yazılmasını, faydalı ve amelî bilgiler taşıyan çeşitli okuma kitaplarının hazırlanıp köylere dağıtılmasını, ayrıca radyodan faydalanarak ders programlarının yayılmasını istemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 9. Dönem, 5. Cilt, 51. Birleşim, 25 Kasım 1951, s.775; Kaplan, 1998, s. 211).

Kadın milletvekilleri yalnızca kendilerinin değil, milletin de temsilcisi olduklarını her fırsatta dile getirmişlerdir. Örneğin 22 Mayıs 1939’da Nakiye Elgün kimsesiz çocuklar ve çok

çocuklu annelere yardım tahsilatı önerisinde bulunmuştur. Elgün: “Arkadaşlar, talihin mi diyeyim, kaderin mi diyeyim ne ise babasını, anasını, her şeyini alarak bedbaht etmeğe çalıştığı mahluka sen Türk doğdun bedbaht olmazsın diye elimizi uzatmak ve elinden tutmak mecburiyetindeyiz. O yavrunun tünel ızgaralarının üzerinde, ısıtmaya yangın harabelerinde, köprü altlarında barındırmaya çalıştığı cılız varlığını kurtarmalıyız. O yavrunun bugün mert ve erkek bir millet diye dünyada vafedilen büyük milletinin büyüklerinden beklediği budur, bunu vermekte ihmal etmeyelim.” sözleriyle çocuklara sahip çıkılmasını ve bütçeden bu çocuklar için pay ayrılmasını, kimsesiz çocuklar için açılan bakım evlerinin kapatılmamasını istemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, 2. Cilt, F. Birleşim, 22 Mayıs 1939, s.150). Bundan başka Tıp Fakültelerinin açılması ve sağlık personelinin yetiştirilmesi hakkında bir konuşma yapan Fatma Memik, ülkedeki sağlık işlerinin Cumhuriyet ile canlandığını belirtmiştir. Sağlık ile ilgili konularda kadın milletvekillerinin üzerinde durdukları nokta sağlıklı ve gülbüz neslin yetiştirilmesi olmuştur (Kaplan, 1998:215). Fatma Memik, 1936 yılında “Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti Teşkilat ve Memurin Kanunu” münasebetiyle söz almış olduğu konuşmada da “Türk hekimlerini emin bir istikbale yürütecek olan bu kanunu kabul edecek Yüksek Kamutaya ve bunu hazırlayan Sayın Sağlık bakanımıza meslektaşlarım olan Türk hekimleri namına derin minnet ve şükranımı huzurunuzda yüksek kürsüden arz etmeyi bir borç bilirim” sözleriyle sağlık alanında yapılan gelişmeleri takdir etmiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi, 5. Dönem, 12. Cilt, 76. Birleşim, 9 Haziran 1936: 129).

Bunlardan başka kadın milletvekilleri taşradaki kadınların yaşadığı sıkıntıları da meclise taşımıştır. Salise Abanozoğlu köy kadınlarının sorumluluklarından bahsederek kadınların ağır yükler taşıdıklarına dikkat çekmiş, bu durumun sağlık üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. “Hiç olmazsa kadınların sırtlarında ağır yüklerle kasabalara, şehirlere inmeleri olsun menolunmalıdır. Buna bir çare bulmalarını muhterem hükümetimizden rica ediyorum.” sözleriyle kadınların bu yüklerden kurtarılmasını istemiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, 11. Cilt, 57. Birleşim, 28 Mayıs 1940: 340).

Kadın ve aile planlamasına dair konular ilerleyen yıllarda da meclis gündemine gelmeye devam etmiştir. Belkıs Bayhan 1940 bütçe görüşmelerinde doğum ve çocuk bakım işleri için ayrılan ödeneği yetersiz bulmuş, köylünün istemesini beklemeden gerekli yardımların yapılması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Köylü bizden istemesini bilmeseyse bile bizim köylere göndermemiz icab eden birçok mühim şeyler vardır ki bunların en başında sıhhi yaşamak çarelerini, çocuk ve doğum hıfzıhhası bilgilerini onlara anlatmak gelir. Gezdiğim köylerin

sağlık teşkilâtı arasında küçük sıhhat memurları, köy ecza dolapları, sağlık koruyucuları gibi faydalı şeyler gördüm. Fakat kadın ve çocuk sıhhat işlerinin ancak bir kadın eliyle hem de kendi içlerinden yetişmiş münevver bir hemşire eliyle daha iyi başarılacağı çok bedihî bir keyfiyettir. Bu maksatla kurulan köy ebe mekteplerinden çok iyi neticeler beklemekteyiz. Ancak bunlar vasıtasıyla ki köylü kadınlarımız arasında sağlık tetkik ve propagandası yapılarak, kullanmakta oldukları sakîm usul ve adetler yerine fennî tedbirler ikame olunacak.” (TBMM Zabıt Ceridesi, 6. Dönem, 11. Cilt, 57. Birleşim, 28 Mayıs 1940: 312). Bayhan bu sayede hemşireler eliyle çocukların ve annelerin sağlık hizmetlerinin düzenlenebileceğini belirtmiştir.

Öte yandan kadın milletvekillerinin sık sık görüş belirttiği diğer bir konu kadın erkek eşitliği olmuştur. Bu noktada vekiller köy kadınlarının durumu, kadınların da çalıştıkları işlerde erkeklerle aynı haklara ve eşit ücrete sahip olmaları, çocuk sahibi kadınların çalışmaları sırasında çocuklarına bakılacak yuva ve anaokullarının açılması hakkında bazı önerilerde bulunmuşlardır. Basın yayın yoluyla veya radyo ile işlenecek cürümler hakkında öneriler verilerek kadınlar aleyhindeki yayınların düzenlenmesi gibi konularda çeşitli çözüm önerileri sunmuşlardır. (Kaplan, 1998: 219; Kaplan, 1996: 276). Sonuç olarak kadın milletvekillerinin özellikle mecliste yer aldıkları ilk dönemde genelde kadınları ilgilendirdiği düşünülen konular olan çocuk, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlıkla ilgili konularda görüş bildirmişlerdir. Bu noktada ilk kez böyle bir görev üstlenmeleri ve dönemin muhalefetsiz siyasal yapısı göz önüne bu durum üzerinde etkili olmuştur. Bununla birlikte kadın vekiller dönem dönem farklı konulara da değinmiş, dış politika ile ilgili konularda da fikirlerini belirtmekten çekinmemişlerdir (Duruoğlu, 2007: 122).

1946-1960 döneminde ise Meclis Tutanakları incelendiğinde kadın milletvekillerinin geleneksel rollerine ilişkin, eğitim, çocuk, sağlık ve sosyal işler gibi konuların yanı sıra, meclis gündemine getirilen çeşitli kanun tasarısı ve teklifleri hakkında söz aldıkları, dış politika ve milli savunma gibi siyasi konularda da görüş belirttikleri görülmektedir (İçke, 2014: 119). Örneğin 24 Şubat 1951’de Dışişleri Bakanlığı bütçesi hakkında yaptığı konuşmada, Türkiye’nin Vatikan Devleti’ne bir temsilci göndermesinin gerekliliğine değinen Tlabar, Müslüman olsun veya olmasın pek çok devletin hali hazırda Vatikan’da temsilcisi bulunduğunu belirtmiştir. Vatikan Devleti’nin özellikle manevi açıdan birçok ülke üzerinde etkisi bulunduğunu, bu nedenle Vatikan ile ilişkilerin kurulmasının Türkiye açısından da faydalı olacağını ifade ederek: “Vatikan Devleti’nin insan haklarını külliye inkâr eden komünizmin has düşmanı” olduğunu

buna karşılık “komünizmin topu, tüfeği ve ordusu olmayan Vatikan’ı bir numaralı düşman” ilan etmesinin Vatikan’ın önemini gösterdiğini anlatmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 9. Dönem, 5. Cilt, 50. Birleşim, 28 Mayıs 1940: 679; Çolak, Aralık 2017: 124).

Bunun yanı sıra Tlabar, 6 Aralık 1954 tarihinde Demokrat Parti Ankara mebusu Aliye Temuçin ile birlikte Emekli Sandığı Kanunu’na geçici iki madde eklenmesiyle ilgili de teklif sunmuştur. Bu maddelerden biri görüşmeler sonunda kabul edilmiştir. Bu kanun teklifi Türk basınında da yer almıştır. Dul kadınların emekli maaşlarının ödenmesi konusunda koruyucu bir nitelik taşıyan bu düzenleme, Tlabar’ın Kadınlar Birliği Başkanlığı yaptığı 10. döneme denk gelmiş ve onun kadınların sorunlarına ne kadar duyarlı olduğunu gösteren bir örnek olarak değerlendirilmiştir (Çolak, Aralık 2017: 125). İlgili kanun Demokrat İzmir gazetesine manşetten girilmiş Emekli Kanunu’nda Tadilat İsteyen Üç Kanun Teklifi başlığıyla yayınlanmıştır. Söz konusu haber içeriğinde İstanbul Milletvekili Nazlı Tlabar ve Ankara Milletvekili Aliye Temuçin’in verdiği ortak teklifle babaları öldüğü zaman evli olup da sonradan boşanan veya ölüm dolayısıyla kadınların da babalarının yetim maaşında pay sahibi olmalarının zaruri olduğunu gündeme getirdikleri ve bunun teminini istedikleri belirtilmiştir. (Demokrat İzmir, 7 Aralık 1954: 1). Görüldüğü üzere kadınların mecliste dile getirdiği konular hem kabul görmüş hem de basında geniş yer tutmuştur.

Kadın milletvekilleri Meclis içinde komisyonlarda da görev almışlardır. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden bağımsız İzmir milletvekili olarak TBMM’ye seçilen Halide Edip Hanım, parlamento içinde Milli Eğitim ve Anayasa Komisyonlarında yer almıştır. Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun’un değiştirilmesine yönelik arkadaşlarıyla birlikte verdiği kanun teklifiyle, Genel Kurul’da eğitim, dil, kültür ve kadın hakları gibi çeşitli konularda görüş bildirmiştir. Benzer şekilde, Demokrat Parti dönemi milletvekillerinden Tezer Taşkıran, UNESCO Millî Komitesi üyesi olarak çeşitli ülkelerde yapılan toplantılara katılmış ve yararlı etkinliklerde bulunmuştur. Ayrıca, Yardım Severler Derneği’nin kurucu üyeliği ve Üniversiteli Kadınlar Derneği’nin başkanlığı gibi görevlerde bulunmuştur. Sosyal ve kültürel konularda birçok yazı ve konuşması da mevcuttur. (Çolak, Aralık 2017: 128-132).

Bununla birlikte Demokrat Parti döneminde de kadın hakları ile ilgili görüşler ifade edilmeye devam edilmiş, çok partili dönemde çarşaf giyen kadınların artması ile bunu kadın hakları aleyhtarı bulan Aliye Temuçin ve iki arkadaşı meclise önerge vererek çarşaf giymenin yasaklanmasını istemiştir. Ayrıca kız-erkek karma eğitimin yasaklanmasını isteyen gruba karşı Aliye Temuçin ve diğer kadın milletvekilleri karma eğitimi savunarak, kadınların eğitim haklarının kısıtlanmasına karşı çıkmışlardır (Kaplan1998; Duruoğlu, 2007). Tüm bunlar

nihayetinde gerek tek parti döneminde gerekse Demokrat Parti Döneminde meclis tutanaklarına yansıyan şekliyle kadınların ülke gündemini ilgilendiren hemen her konuda görüş bildirdiği ancak genel olarak kadın hakları, fırsat eşitliği, eğitim, aile, çocuk konularında yoğunlaştıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

19. Batıda başlayan kadın mücadelelerinin 20. Yüzyılda pek çok dünya ülkesine yayıldığı ve erkeklerle eşit haklara sahip olma fikrinin ortaya çıktığı görülmektedir. Dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da görülmeye başlayan bu faaliyetlerde Türk Kadınlar Birliği başı çekmiş ancak istedikleri sonuca ulaşamamışlardır. Yine de Osmanlı modernleşme döneminden itibaren kadınlara verilen kısmi haklardan söz etmek mümkündür. Kadınların temel haklar konusunda en çok ayrıcalık elde ettikleri dönem ise Cumhuriyet Dönemi olmuştur. Bu haklar kapsamında makalede ele alınan, kadınların siyasi hakları kazanmaları belli dönemleri ve aşamaları kapsamakla birlikte kademeli olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak muhtarlık, belediye ve belediye meclislerinde görev alan kadınların 5 Aralık'ta milletvekilliğini de kazanmasıyla tam anlamıyla siyasi hakları elde ettikleri görülmektedir. Bu noktada özellikle vurgulanması gereken noktalardan biri Türk kadınının siyasi hakları elde ettikleri zaman dilimlerinde henüz dünyanın ileri gelen pek çok ülkesinde dahi bu hakların kadınlara yeni yeni verildiği ya da henüz verilmemiş olduğu göze çarpmaktadır.

Bu noktada çalışmada mecliste yer almaya başlayan kadın milletvekilleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bunun sebebi söz konusu süreçte siyasette yer alan Türk Kadınının çeşitli bölge ve illerden seçilmiş olduğunun gösterilmesidir. Verilen bilgilerde büyük şehirlerin yanında küçük şehirlerden de kadınların temsile katıldığı görülmektedir. Ancak siyasette öncülük eden kadın vekiller, büyük çoğunlukla meslek sahibi, eğitilmiş, güçlü ve aktif niteliklere sahiptir. Kadınların mecliste yer almaya başlamasıyla birlikte özellikle kendilerini ilgilendiren konularda görüş bildirmekten çekinmemişlerdir. Ek olarak kadınlar ülke siyaseti ile ilgili önemli konular hakkında da bazı öneri ve tekliflerde bulunmuşlardır. Görüldüğü gibi kadınların siyasette yer almaları yaygın olanın aksine sadece vitrin olarak mecliste bulunmalarından çok daha öte bir anlam ifade etmiştir. Metin içinde verilen örneklerle aslında böyle olmadığı görülmektedir. Çalışmada kadın milletvekillerinin mecliste yapmış oldukları tartışmalar başlıklarında bu konulara yer verilmiştir. Öte yandan seneler içinde kadın milletvekillerinin sayısının azalması ise siyasetin geldiği noktalarla ilgilidir. Özellikle çok partili yaşama geçiş sürecinde yaşanan gelişmeler kadınların temsil oranını düşmesinde kaçınılmaz olmuştur.

Ayrıca bugün dahi kadınların mecliste erkek vekiller kadar yere sahip olmadığı da açıktır. Bu durum Türk siyasi hayatında kadınların halen eşit oranda yer bulamadığını kanıtlar niteliktedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

TBMM Zabıt Cerideleri

Kitaplar ve Makaleler

- Çolak, F. (Aralık 2017). Demokrat Parti Döneminde Meclisteki Kadın Milletvekilleri ve Faaliyetleri. Tarih Okulu Dergisi.
- Akça, B. (2016). Türk Siyasi Hayatında Bir Kadın Portresi: Satı Kadın. Atatürk Araştırmaları Merkezi, Uluslararası Medeniyet ve Kadın Kongresi, Halide Edip Adıvar'ın Ölümünün 50. Yıldönümü Anısına. 2. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bulut, S. (2016). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Yerel Seçimlerde Kadın Olgusu: Kadın Belediye Başkanları Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Medeniyet ve Kadın Kongresi. 2. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Duruoğlu, S. (2007). Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Eldeniz, P. Naci, Atatürk ve Türk kadını, T.T.K. Belleten, Cilt: XX, Sayı:80, 1956, s. 741)
- Güneş, G. (2010). Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanması Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)". Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi.
- İçke, A. (2014). Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1931-1991). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- İçke, A. (2014). Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1931-1991). Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kırkpınar, L. (1999). Cumhuriyet ve Kadın. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 3(8), 106.
- Kaplan, L. (1998). Cemiyetlerde ve Siyasal Teşkilatlarda Türk Kadını (1908 - 1960). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kaplan, L. (1998). Cemiyetlerde ve Siyasal Teşkilatlarda Türk Kadını (1908 - 1960). Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kaypak, Ş. (2016). Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Sürecinde Değişen Kadın Kimliği. Uluslararası Medeniyet ve Kadın Kongresi, Halide Edip Adıvar'ın Ölümünün 50. Yıldönümü Anısına (s. 52-53). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Tekeli, Ş. (1982). Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat. İstanbul: Birikim Yayınları.

Tezler

Duruoğlu, S. (2007). Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sürelî Yayınlar

Demokrat İzmir

İkdam Gazetesi, 27 Şubat 1924.

Milliyet Gazetesi, 11 Nisan 1930, “İstanbul Hamımları Bugün İntihab Haklarını Tesit Edecekler”.

Zaman Gazetesi, 8 Aralık 1934, “Kadınlarımızın Bayramı”.

İnternet Kaynakları

<http://farkyalovada.com/tr-tr/kose-yazilari/21638/yalovada-bir-cumhuriyet-kadini>.

<http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/ataturk-ve-turk-kadini/>